

grafskih zbornikov o življenju in delu na Univerzi, ki jih univerzitetna arhivsko muzejska služba izdaja od leta 1987. Zadnji, ki je izšel pred tremi leti, je obdelal življenje študentov od konca vojne do leta 1960, v najnovejšem pa je Tea Anžur, sodelavka univerzitetnega arhiva, zbrala in predstavila vse profesorje ljubljanske univerze od njene ustanovitve leta 1919 do leta 1960. Pri tem se je naslonila predvsem na bogato fotografsko gradivo, ki ga najdemo v predvojnih personalnih mapah univerzitetnih uslužbencev. Manjkajoče gradivo je morala poiskati drugje. Najprej se je obrnila na fakultete in druge ustanove v Sloveniji, ki bi lahko hranile iskane fotografije, v drugi fazi pa je fotografije iskala tudi v tujini. Uspela je zbrati večino fotografij profesorjev in kljub temu da jih nekaj ob intenzivnem prizadevanju ni bilo moč dobiti, prinaša zbornik doslej najobsežnejšo zbirko fotografij profesorjev, ki so delovali na ljubljanski univerzi.

Zbornik je zasnovan na organiziranosti Univerze in upošteva njene spremembe v letih od 1945 do 1960. Zamotana organizacijska struktura je pregledno predstavljena na ta način, da poglavja nosijo naziv, ki ga je posamezna fakulteta imela največ časa v obravnavanem obdobju, fakultete, ki so nastajale z reorganizacijami in živele le nekaj let, pa so predstavljene kot njihova podpoglavja. Na ta način so že iz kazala vidne vse spremembe, ki jih je doživljala Univerza do leta 1960. V vsakem poglavju in podpoglavju so uvodoma pojasnjeni zgodovinski razvoj posamezne fakultete, značilnosti kadrovske zasedbe in posamezne zanimivosti iz življenja od delkov, študijskih smeri in profesorjev. Predstavitvenim besedilom posameznih fakultet sledijo sezname profesorjev, urejeni kronološko po letih njihovega nastopa na ljubljanski univerzi. Zaradi številčnosti so predstavljeni le redni in izredni profesorji ter docenti. Seznamom sledijo portreti profesorjev z njihovimi podatki (ime in priimek z akademskim nazivom, predmet, ki ga je posameznik predaval, leto nastopa in vir, iz katerega je bila fotografija pridobljena). Podatki o profesorjih se naslanjajo na Seznime predavanj, v nejasnih primerih pa tudi na druge vire.

Fotografijam sledi obsežen pregled virov in literature, seznam virov slikovnega gradiva, kazalo osebnih imen, ter kazalo krajevnih in stvarnih imen ter pojmov.

Delo uredniškega odbora fotografskega zbornika je vodil urednik dr. Jože Ciperle, grafično oblikovanje je prevzel Zmago Rus, skeniranje fotografij je opravilo podjetje Delo Repro d.o.o., knjigo pa je v 300 izvodih je natisnil Collegium Graphicum d.o.o. iz Ljubljane.

Tatjana Dekleva

Matjaž Klemenčič in Vladimir Klemenčič: Die Kärntner Slowenen und die Zweite Republik. Zwischen Assimilierungsdruck und dem Einsatz für die Umsetzung der Minderheitenrechte. Celovec – Ljubljana – Dunaj : Mohorjeva založba, 2010, 666 strani.

Znanstvena monografija *Die Kärntner Slowenen und die Zweite Republik. Zwischen Assimilierungsdruck und dem Einsatz für die Umsetzung der Minderheitenrechte* ni zgolj prevod slovenskega izvirnika o prizadevanju koroških Slovencev za narodnostni obstoj po drugi svetovni vojni, ki ga je Mohorjeva založba v Celovcu izdala v slovenščini leta 2006, ampak gre za obsežno dopolnitev in nadgraditev, ki odpira številna nova vprašanja sobivanja koroških Slovencev z deželno večino. Na knjižne police je prišla v zelo aktualnem trenutku obeležitve devetdesetletnice koroškega plebiscita in novega kroga pogajanj za rešitev vprašanja dvojezičnih napisov.

Avtorja knjige sta nedvomno garancija njene znanstvene kritičnosti. Red. prof. dr. Matjaž Klemenčič je predavatelj na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru in je mednarodno priznan strokovnjak za zgodovino slovenskega izseljenstva in

manjšin. Med drugim je avtor petih znanstvenih monografij, v študijskem letu 2008/9 pa je bil tudi gostujoči profesor na Colorado State University Pueblo v ZDA. Zaslužni prof. dr. Vladimir Klemenčič pa je mednarodno priznani geograf, ki v svojem bogatem ustvarjalnem opusu največ pozornosti posveča problemom obmejnih območij, vlogi in funkciji narodnih manjšin v čezmejnem povezovanju ter varovanju njihove identitete. Je dobitnik Srebrnega znaka Republike Slovenije in Tischlerjeve nagrade. Redko se zgodi, da je prevajalec monografije tudi eden njenih glavnih akterjev. Ob Petru Frasu je namreč knjigo prevedel tudi Karel Smolle, ki se že več desetletij aktivno ukvarja z vprašanjem zagotavljanja jezikovnih pravic koroških Slovencev. Leta 1986 je bil tako izvoljen v dunajski parlament, šele kot drugi Slovenec v zgodovini druge republike, za Paulom Bizjakom, ki je tam sedel od maja do novembra 1949. Po mandatu v letih 1986–1990 je postal Smolle državnozborski poslanec ponovno v letih 1998–1999.

Knjigo sestavlja 11 izjemno obsežnih poglavij, ki jih zaključuje sklepna beseda, polna poglobljenih tez, ki celotno vprašanje položaja koroških Slovencev postavlja v širši kontekst izpolnjevanja *Avstrijske državne pogodbe* iz leta 1955. Uvodno poglavje je seveda logično povezano s koroškim plebiscitom leta 1920 in njegovimi posledicami. Te najboljše ponazarja izjava deželnega upravitelja dr. Arthurja Lemischa, ko je 25. novembra 1920 zapretil: »Samo eno življenjsko dobo imamo časa, da te zapeljance prepeljemo nazaj h koroštvu; v času ene generacije je treba vzgojno delo končati.« Njegova napoved se je nato uresničevala z izredno hitrostjo. Leta 1923 je popis navedel 32.292 Slovencev, leta 1934 pa samo še 26.796. Že v začetni dobi nacionalističnega pritiska jih je emigriralo kar 1500, večinoma iz vrst učiteljskega in duhovniškega razumnštva. Avtorja natančno analizirata tako različne prijeme oblasti glede izvajanja ljudskih štetij kot tudi njihovo odzivanje na slovenske prošnje in zahteve.

Po Hitlerjevi priključitvi »vzhodne marke« v njegov »tisočletni rajh« je nacistična senca začela postopno zagrinjati tudi slovenske narodnjake na Koroškem. In to kljub temu, da je Kraljevina Jugoslavija v Hitlerjevih očeh sprva še veljala za državo, ki jo je dobro imeti na svoji strani. Kot opozarjata avtorja monografije, so se kmalu tudi prvi koroški narodnjaki znašli v koncentracijskih taboriščih: Valentin Hartmann, Rado Vutej, Franc Aichholzer. Deželnozborski poslanec Ivan Starc je moral zapustiti Koroško septembra 1938, marca 1939 pa je bil dr. Joško Tischler kot srednješolski profesor prestavljen na Predarlško. Kasneje je postala tudi Koroška območje partizanskih operacij, kar je nacistično maščevalnost še stopnjevalo. Vrhunec pomeni nedvomno skrajno barbarsko kaznovanje 29. aprila 1943, ko so bili obglavljeni člani družin Ora-

že, Olip in Županc. Po drugi strani pa je bil prav partizanski boj Slovencev pomemben pri odločanju o pripadnosti Koroške po letu 1945. Ali z drugimi besedami: ko so partizani ob koncu druge svetovne vojne ponosno zastražili vojvodski prestol, se niso zavedali, da so ga po sodbi velesil obranili za Avstrijo.

Če je mogoče skrajni politični pritisk na koroške Slovence med obema vojnoma še nekako razlagati s splošno psihozo versajskega sistema, ki je tudi drugod usodno zarezal v samobitnost srednjeevropskih narodov, pa je avstrijska zgodba v luči spoštovanja demokratičnih standardov zahodnega sveta po drugi svetovni vojni že bolj odstopajoča. Kot opozarjata avtorja monografije, je tudi prvo ljudsko štetje leta 1951 ohranilo zloglasno »vindišarsko« kategorijo. Še oktobra 1970 se v nacionalističnem glasilu *Ruf der Heimat* sploh niso sramovali naslednjega zapisa: »Pod zgodovino Koroške še ni bila potegnjena črta. Potegnjena bo šele, ko eden od obeh narodov ne bo več obstajal.« A istega leta je Hanziju Ogrisu uspelo osvojiti na listi socialdemokratov deželnozborski mandat, kar je bil nedvomno izjemen uspeh slovenske deželne politike v drugi republiki. Leta 1975 pa je Enotna lista s 6.130 glasovi zgolj za nekaj sto glasov zgrešila mandat v deželnem zboru.

Janko Kulmesch je v *Novicah* 15. oktobra 2010 opozoril na velik pomen dejstva, da je monografija Klemenčičev prevedena sedaj tudi v nemščino: »Knjiga, ki naj nemško govorečim odpre sliko o koroških Slovencih.« Nova izdaja pa je koristna tudi za slovenske bralce, saj prinaša tudi nekaj zanimivih epizod iz časa osamosvajanja slovenske države, ko so prav koroški Slovenci nudili svojim rojakom veliko oporo. Že 19. oktobra 1990 je bil Karel Smolle imenovan za pooblaščenega predstavnika Republike Slovenije. Koroška je postala tudi zatočišče beguncev, do julija 1991 pa je bilo zbranih 1,25 milijona šilingov pomoči. Tudi s tega vidika je knjiga Matjaža in Vladimira Klemenčiča dragocena zbirka pričevanj in dokumentov, ki nam odkriva tudi tisto, kar smo morda zmotno mislili, da že dovolj dobro poznamo.

Karel Smolle je v svojem nastopnem poslanskem govoru v parlamentu 17. decembra 1986 poudaril: »Avstrija je bila od nekdaj večjezična država. Danes v Avstriji živče manjšine so spomin na nekoč pisano, mnogolično Avstrijo, zgodovina miroljubnih srečevanj in sovraštva, kulturne izmenjave in zavračanja.« Pričujoča knjiga bi lahko pripomogla, da gradimo predvsem na dobrih izkušnjah, ne da bi ob tem pozabili na slabe.

Andrej Rahten